

УДК [339.5:069.9-027.563](438.32)«1920/1930»

ББК 63.3(4ПОЛ)339.1

Андрій Безсмертний

«Східні торги» у Польщі 1920-ті-1930-ті рр. ХХ ст.

Стаття присвячена історії створення і роботі «Східних торгів» у Польщі. Які проводилися польською владою у місті Львові впродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. Учасні у них львівських комерсантів – здебільшого поляків та євреїв. Висвітлюється оцінка «Східних торгів» закордонною, польською, і українською пресою. Ставлення до них польських чиновників. Їхній вплив на фінансове становище торговців.

Ключові слова: *Польща, «Східні торги», міжвоєнний період, львівські комерсанти, Торгово-Промислова палата, Львів.*

У контексті дослідження історії торгівлі у Польщі в міжвоєнний період ХХ ст. важливим питанням є вивчення участі польських, єврейських та українських комерсантів Львова у міжнародних торгових ярмарках. Одним із таких ярмарків стали «Східні торги», які проходили на території Польщі у м. Львові впродовж 1920 - х – 1930 - х рр. ХХ ст.

Метою статті є висвітлення питання участі торговців Львова у «Східних торгах», які працювали у місті впродовж міжвоєнного періоду.

В українській та польській історіографії досліджуване питання розглядалося побіжно¹. Польські вчені міжвоєнного періоду у своїх працях цю проблему висвітлювали фрагментарно, подаючи здебільшого лише статистичні дані про кількість закордонних торгових і промислових фірм та осіб, які відвідали торги².

Джерельну основу статті склали матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові

© Безсмертний А., 2014

Безсмертний Андрій Сергійович - здобувач відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, науковий співробітник музею історії релігії (м.Львів).

(далі: ЦДІА України, м. Львів) матеріали преси, спогади співзасновників «Східних торгів»³ та видання Торгово-Промислової палати міста Львова⁴.

Ідею створення «Східних торгів» як міжнародних торгових ярмарків запропонував професор Г. Гросман. У проєкті брали участь директор Торгово-Промислової палати міста Львова М. Турський, який займався фінансовими питаннями пов'язаними із організацією торгів⁵ та один із місцевих урядовців В. Хаєс. У своїх спогадах він писав, що торги створювалися з метою торгової експансії Польщі на схід – СРСР⁶.

Певною перешкодою перед організаторами постала проблема розміщення торгів. Їхній вибір спинився на приміщенні Політехнічного інституту, але один із польських міністрів був проти, мотивуючи це тим, що у «святині науки і знань не можна давати притулку крамарству»⁷. Місце для торгів знайшли на території парку Яна Кілінського (тепер Стрийський парк). Виставка займала площу у 220 000 кв. м, на якій розміщувалося 48 павільйонів та сполучалася з центром міста трамвайними та автобусними лініями⁸.

У 1921 р. на розгляд уряду було подано петицію про виділення 15 млн. польських марок на організацію торгів. Міністерство торгівлі і фінансів виділило лише 10 млн. польських марок⁹. Місцева влада щороку надавала додаткові кошти. Наприклад, у 1933 р. бюджет торгів становив більше 88 695 злотих¹⁰. Додатково магістрат міста виділив 50 000 злотих, а Міністерство торгівлі та промисловості – 2 000 злотих. Незважаючи на такі значні грошові вливання, прибуток з проведення торгів, станом на той же рік, становив лише 140 000 злотих¹¹.

Комерсанти Львова також робили свій внесок у торги. У 1921 р. по 10 000 польських марок пожертвували: Н. Блуменгартен, О. Рапопорт, брати Мунд, фірма «Макс Вітсель», фірма «Брет і Пордес», А. Старжевський, А. Павловський, фірма «Горський і Вітек», Б. Богосевич, Ф. Крав'янський, М. Борачек, Фірма «С. Більбель і Б. Менкес», Я. Рідль, Ю. Шимонович, А. Лопушанський, Т. Шаучель, Д. Айсінберг. Український торговець Р. Зубик, який торгував у Львові тканинами, також виділив на виставку 10 000 польських марок¹². По 20 000 польських марок дали: М. Дрекслер, фірма

«Віолін і Тісер», Р. Нувельт, Н. Вейнреб, М. Горняк і Р. Хрущевський, М. Реїс, А. Захарієвич, Я. Валлях, Е. Рідль, А. Левицький, фірма «Райнхольт Клінгер і Мюнцер»¹³. Від 30 000 до 60 000 польських марок пожертвували: Л.-Т. Скшипек, співвласник фірми «Хага» Г. Гласгала, Л. Завадський, М. Лейнкауф, А. Увера, М. Фінкельштейн, фірма «Ламберт і Крисяк», З.-Л. Кремер, Ю. Літвінович, фірма «Абрисовський і Стаєвич»¹⁴. Львівське товариство торговців перерахувало 10 000 польських марок¹⁵.

Місцеві комерсанти входили до складу наглядових рад торгів і виконавчих комітетів. Зокрема 1926 р., це були голова товариства польських торговців у Львові Станіслав Бенковський, президент Товариства львівських торговців Макс Фінкельштейн, віце-президент Купецької Конгрегації Юзеф Літвінович, президент Купецької Конгрегації Ян Судхоф, Леон-Теодор Скшипек, Антоній Увера та Ян Кадерножка і один із представників торговельної палати Юліуш Груфт¹⁶.

За сприяння керівників Торгово-Промислової палати було створено громадський комітет для підтримки роботи торгів. У програмі комітету зазначалося, що він сприятиме тому, аби «Східні торги» в тісній співпраці із промисловими і торговими фірмами Східної Галичини могли розвинути продуктивну діяльність¹⁷. До складу комітету, крім промисловців та інженерів, увійшли представники львівських комерційних кіл: Ю. Бусганг, Д. Дорфман, К. Крістман, А. Левіцький, Ю. Літвінович, М. Махлер, І. Менкес, З. Ожеховський, Я. Судхоф, О. Рапопорт, Л. Хощовський, І. Ягер та ін¹⁸.

«Східні торги» відбувалися у Львові щороку. Проте, незважаючи на попередню підготовку, відкриття перших торгів не вдалося: на території виставки ще тривали роботи, на возах вивозили невикористані будівельні матеріали¹⁹. Ставлення польської преси до торгів на початках було неоднозначним. Так, «Gazeta handlowa» у 1927 р. підкреслювала: «Усе суспільство нашого міста вітало їх перші починання і кроки. Львівське суспільство бачило в торгах своє улюблене дитя [...] З плином часу ставлення до торгів змінилося – початковий ентузіазм перейшов у нехіть, що можна було спостерігати на останніх торгах. Викликали вони у

львівського суспільства нетерплячість, оскільки не досягнули свого початкового завдання і не стали тим торговим майданчиком, який би слугував для товарного обміну між Заходом та Сходом. Львівське суспільство очікувало, що Львів стане рухливим торговим центром...»²⁰. Проте вже в наступному випуску зазначалося, що тогорічні «Східні торги» досягли певного успіху²¹. Польська преса завдання торгів вбачала у розвитку насамперед міжнародної торгівлі: «Перед торгами стоїть завдання полегшення нашої господарської експансії на ринки Близького Сходу...»²².

Польські чиновники натомість прихильно ставилися до їх проведення. Львівський воевода В.Беліна-Пражмовський в інтерв'ю польському виданню «Wschod» розповідав, що «Уряд з великою увагою стежить за розвитком торгів, які з кожним роком стають щораз поважнішим господарським інструментом і розвагою не тільки для самого Львова, а й для ближчих і дальших теренів. Уряд бачить в імпрезі Східних Торгів концентрацію і показ усіх торгових і економічних можливостей, які тісно пов'язані насамперед з продукцією і продажем товарів, які виробляють на південно-східних землях...»²³. В. Хаєс в інтерв'ю тому ж виданню відзначив, що «Східні торги не можуть бути тільки видовищем [...] Нагромаджені в них матеріальні вартості повинні апелювати до наших моральних почуттів, до нашої національної етики – шануємо шляхетну наполегливість польського виробника [...] Завжди купуймо польський товар...»²⁴.

Думки влади підтримували представники польських підприємницьких кіл. Ян Канти Пфау, зокрема, зазначав: «Інституцію торгів потрібно втримати будь-якою ціною. До кінця світової війни купецтво Малопольщі контактувало з австрійським промислом, а з моменту зміни кордонів опинилося у тяжкому становищі, бо не знало нових джерел закупівлі. Коли польський промисел з'явився на Східних торгах, малопольське купецтво привітало можливість входити в торгівні відносини з осередками польської продукції...»²⁵. Він також вважав, що торги обов'язково мають відвідувати учні торгівельних шкіл і що в торгових школах слід запровадити іспит зі «Східних торгів»²⁶.

Натомість жителі Львова по-різному ставилися до них. У своїх спогадах про торги, які відбувалися у вересні 1927 р., В. Хаєс писав: «Торги... Рух у місті великий, зацікавлення зростає... наплив львів'ян великий, з чужих з'їхалися лише крайові торговці. Цього року торги були популярними серед львів'ян...»²⁷. Згодом ставлення жителів міста до них змінилося. У 1933 р. В. Хаєс писав: «Східні торги – тринадцяті за порядком – без запалу, без ентузіазму, тихо, місто не реагує...»²⁸. Польські чиновники натомість твердили про загальний успіх торгів.

На початку створення «Східні торги» не зацікавили львівських торговців. У перших торгах брали участь лише торговці польської та єврейської національності. Зокрема з-поміж торговців споживчими товарами була лише фірма «Ламберта і Крисяка»²⁹. Четверо торговців торгували галантерейними товарами, крім того, вони продавали папір, залізо, музичні інструменти. Загалом понад сорок торговців торгували взуттям, тканинами, полотном, білизною, одягом.

Закордонна преса відзначала успішне проведення торгів, які відбулися у 1922 р. французьке видання «L' Information Financiere» писало про другі «Східні торги»: «Можна також уже передбачити, що їх успіх, значний, порівняно із попереднім роком...»³⁰. Інше французьке видання «Temps» відзначило, що другі «Східні торги» були значно кращими від перших³¹. Проте у місцевих торговців ці торги також не викликали зацікавлення, на них прибуло трохи більше двадцяти торговців³². Вибір представлених товарів також був не великий – продавали меблі, технічні, рільничі і хімічні товари, оптику, з товарів широкого вжитку – трикотаж, білизну, парфуми. Більшість торговців, які прибули на торги зі своїм товаром, належали до дрібних і середніх торговців, лише один учасник торгів Густович Тадеуш мав свою гуртівню трикотажу та білизни³³.

Серед польських комерсантів Львова на торгах у 1926 р. було чимало таких, які торгували продовольчими товарами й алкоголем. С. Козьол продавав горілчані вироби – так звані винно-колоніальні товари: вино, чай і каву Т. Цієслінський та Е. Рідль, які мали у місті свої гуртівні³⁴. З-поміж польських

торговців, які торгували косметикою та парфумами у Львові і представляли свій товар на цих торгах, були В. Сейферт, Е. Бомсе, М. Павловський³⁵. Хутро, одяг, трикотаж на торгах продавали Е. Бачес та В. Бауер³⁶.

На ярмарку велася торгівля й різноманітні інструменти. Музичними інструментами у Львові торгували Ю. Хешт, Ф. Невчик, М. Каннер, який продавав також галантерейні вироби³⁷.

У торгах також брали участь торговці, що торгували меблями. З-поміж них власник складу меблів у Львові Леон Чиж. Крім меблів, на ярмарку представляли дрібніші товари: дитячі іграшки продавав З. Найблум, килими – П. Нузіковський, сітки й огорожі – М. Вечек, ваги – Г. Спейсер, хімічно-фармацевтичні товари – А. Бергер³⁸.

Проте польська преса скептично схарактеризувала торги 1926 р. «Tygodnik handlowy» писав: «Промисловець чи купець, який прибуває на торги, не сподівається тепер знайти на них для себе щось нове і відразу мусить бути готовим, що зустріне ті самі фірми, які виставляють з року в рік ті самі товари...»³⁹. «Купецькі вісти» писали: «Зацікавлення торгами широких купецьких сфер не було в цьому році майже жодного – опорожнені місця по виставкових салях зайняло місцеве – середнє та дрібне купецтво, що на час торгів переносило крам на виставкову площу та голосить при них, хвалить той свою голку, що шиє подерту панчошу та сама гаптує, другий свою райську пташку, що сама літає...»⁴⁰.

На торгах у 1929 р. кількість польських та єврейських торговців, які представляли свій товар, збільшилася. Одяг, трикотаж, тканини, галантерею продавали вже 15 торговців. Зросла кількість торговців, які продавали косметикою і парфумами⁴¹. Восьмеро торговців представляли біжутерію французького і чеського виробництва, косметикою та парфумами. Асортимент товарів на торгах 1929 р., порівняно із 1926 р., був ширшим. Окрім продуктових товарів, одягу, галантереї, тканин, косметики, парфумів, продавали насіння (З. Бах, Т. Вассунг), пасту до взуття (Ю. Лотхрінгер, брати Гросінгер, В. Хавлінг, М. Хашкова⁴²).

Причину пасивної участі українських торговців у «Східних Торгах» 1929 року автор Польсько-Українського бюлетеню вбачав у слабкості української торгівлі, яка відчувала брак власного капіталу, зазначивши, що поки що у Польщі не має сильних українських приватних підприємців⁴³. Ці торги також не були успішними (боївка УВО підклала вибухівку під приміщення дирекції торгів). Вибухів у день проведення ярмарку було декілька. Один з них пролунав пополудні на хіднику вулиці, яка вела до місця розташування торгів. Вибухові пристрої спрацювали також на залізничному вокзалі міста. Від вибуху бомби постраждала будівля дирекції торгів та двоє урядовців⁴⁴.

Польська преса описуючи ці події зазначала, що дана акція УВО мала лише політичний підтекст – нагадати закордонним міністрам, які в якості гостей були запрошені на відкриття про українців у Польщі, зокрема Східну Галичину⁴⁵. УВО прокоментувала свою акцію наступним чином: «Таргі Вєходне устроюванні в столиці Західної України – у Львові мають показати своїм і чужинцям – польськість Львова, вірність Малопольщі доказати, що тут польська земля і польський люд, що тут усе спокійно і достатньо. І власне тому падають бомби з українських рук. Це голосний протест правдивого власника цієї землі.... Таргі Вєходне потерпіли вже економічний крах. Вони мусять потерпіти і крах політичний...»⁴⁶. Епілогом замаху на торги у вересні 1929 р. став судовий процес, який розпочався у 1930 р. і тривав три тижні, більшість заарештованих були студентами. Заарештували також українського торговця Романа Качмарського, якого засудили на два роки в'язниці⁴⁷.

Українська преса критично відгукувалася про торги: «Минулої осені у місті відбулися дев'яті з ряду східні торги. Мається вражіння що ініціатори торгів не хочуть касувати тої імпрези, а вирішили її живцем голодом зморити.... Бо щороку ці торги представляються гірше, щороку менче виставців.... Львівських жидків, які впихали публіці різні дрантиві чеколяди, і мрійливі цукерки по 1 злотому, опріч львівських ганделесів, які ярмарочною рекламою впихають людям ріжні дурнички нікому не оплатиться виставляти товар на торгах. Дуже дорогі оплати і всякі бюрокраціїні труднощі... Мешканці стогнуть і упадають під ріжними податковими тягарями, а управа міста марнує публічний гріш на преріжні такі імпрези»⁴⁸.

Х ювілейні торги, які відбулися у 1930 р., не викликали великого зацікавлення у торговців. Зокрема торговців, які продавали одяг та взуття, на цих торгах не було. Винно-колоніальні товари представили лише Ян Кадерножка, Е. Рідль та І. Вершлейсер⁴⁹. Подібна ситуація спостерігалася і у наступні роки. Про торги, які відбулися у 1931 р., В. Хаас писав: «Східні торги – марні, страшні, бідні...»⁵⁰.

Влада намагалася удосконалити проведення торгів. У 1933 р. було прийнято рішення обмежити роздрібну торгівлю на «Східних торгах», а через два роки заборонено представляти свій товар дрібним крамарям. Загальну реорганізацію проводив уже новий на той час директор Торгово-Промислової палати Львова – М. Ясінський⁵¹.

Проте відчутних результатів реорганізація не дала. Торги 1936 р., теж не були успішними для торговців. Зокрема часопис Союзу Українських Купців (СУК) – «Торговля і Промисл» у 1936 р. писав: «99 % відвідувачів, які приходять на торги, роблять це лише із цікавості, торговці з якими ми говорили налаштовані мінорно, торгівельні успіхи дуже не значні, або просто ніякі. Попит є тільки на дешеві речі. Видко, що в масі є брак гроша...». У часописі зазначалося, що «властива вартість вистави є в пропаганді, а український промислово-торгівельний світ на торгах майже зовсім не виступає [...] Чи і які є торговельні успіхи цьогорічних торгів – про це ледве чи докладно довідаємося [...] про нас там нема нічого...»⁵². З-поміж львівських торговців свої товари на торгах представляли здебільшого поляки та євреї, проте і їх було не багато. У торгах брали участь шестеро торговців, які продавали споживчі товари, п'ятеро, які торгували парфумерією, біжутерією, галантерейними товарами⁵³. Українських торговців було лише кілька – Іван Бунда продавав перукарське приладдя, Юліан Ломага – друкарські та швейні машини⁵⁴.

На торгах у 1937 р. львівських торговців було понад 50, більшість із яких уже не одноразово брала участь у торгах. Асортимент товарів, які вони представляли, також не змінився⁵⁵.

На останні торги, які мали відбутися у вересні 1939 р., зі Львова зголосилося 63 торговці, які здебільшого виступали на торгах як представники закордонних торговельних та промислових фірм, або входили у спілки. З-поміж торговців, котрі

брали участь у торгах вперше, були здебільшого єврейські торговці. М. Балабан продавав фрукти, Саломон Маєркатц володів у Львові складом із шкурами. М. Бендель – крамницею із канцелярськими товарами під назвою «Torpedo»⁵⁶.

Окрім продажу товарів, на торгах проводилися також конкурси, які організувала Торгово-Промислова палата. Під час XV «Східних торгів» відбувся безкоштовний конкурс на найкращі виставкові вітрини магазинів, який тривав від 31 серпня до 4 вересня. У конкурсі могли взяти участь усі львівські фірми, які мали виставкові вітрини⁵⁷. До журі конкурсу входили також торговці зі складу львівської Купецької Конгрегації⁵⁸. На XIII ювілейних торгах у конкурсі взяло участь 55 місцевих фірм⁵⁹.

У 1927 р. участь у конкурсі взяла 51 фірма. З числа фірм, які продавали текстиль та одяг золотими медалями було відзначено фірми торговців: Д. М. Фейла, Ю. Літвіновича, Г. Штарка. Срібні відзнаки отримали: Т. Фурман, З. Кольпан, власники крамниці «Dom Mody» А. Маннера, Ю. Новак, Я. Посамент.

Похвальні листи одержали фірми: «Горняк і Хрущевський», «Горський і Вітек, Г. Хандельсман», А. Павловський, А. Увера. Почесний диплом отримав Я. Павловський⁶⁰.

Із числа фірм, які займалися продажем споживчо-колоніальних товарів золотими медалями було відзначено: М. Балабана, Ю. Мейнала, та спілку «Coloniale».

Срібні відзнаки отримали: К. Крупінський, А. Моор, Я. Стаховіч. Похвальний лист отримала фірма «Suchard». Почесним дипломом нагородили Е. Рідля. З-поміж торговців, які торгували іншими товарами золотими медалями було нагороджено фірми: «Ф. Хас і Сини», «Herbewo» Л. Пробста, Г. Сейфарта. Срібними: Б. Богосевича, Л. Матвійовського, фірма «Radio-Kinofot» А. Рацінгера та Вагнера і Ланга.

Похвальні листи одержали торговці: Домбровський та Розважевський, К. Левіцький, В. Соммер, А. Штарк, Е. Уріх.

У 1934 р. срібний кубок (винагороду) отримав Л. Залевський. Почесні дипломи отримали власники крамниці: «Dom Mody», «Гуртівня Текстильна», торговці Б. Штарк і Г. Штарк власники крамниці «Andre», Бернфельд Херонім, Вельц.

Похвальні листи отримала крамниця: «Maraton», фірма Борковських, крамниці «Dar», «Teleradio», З. Бжозовський, Ю. Мейнл, Я. Посамент, Л. Теріш. Фірми «Bon Marthe», С. Еніс, Д. М. Фейл, брати Штаубер, П. Міколаш, спілка, М. Беєр та інші⁶¹.

Отже, «Східні торги», які проводилися у Львові не були популярними серед місцевих торговців. Участь у них брали переважно торговці польської та єврейської національності, які продавали товар широкого вжитку: споживчі товари, білизну, одяг, галантерейні вироби, парфуми, біжутерію.

Незважаючи на значні грошові вливання, прибутки від їх проведення були мінімальними, а місцевій владі та Торгово-Промисловій палаті міста Львова, попри спроби удосконалення проведення торгів, не вдалося залучити до участі у них широкі комерційні кола міста.

Примітки:

¹ Історія Львова : у 3 т. – Львів : Центр Європи, 2007. – Т. 3 : Листопад 1918 – поч. XXI ст. / ред. кол. : Я. Ісаєвич [та ін.]. – 575 с.; Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918 - 1939 / Grzegorz Mazur. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2007. – 482 s.

² Lwów dawny i dzisiejszy / praca zbiorowa pod red. B. Janusza. – Lwów : Mar, 1928. – 190 s. ; Gieryński J. Lwów nie znany / J. Gieryński. – Lwów : Nakł. Księg. Krawczyńskiego, 1938. – 117 s.

³ Targi Wschodnie (1; 1921, 25. 09–5. 10; Lwów) : Przewodnik. Spis wystawców. – Warszawa : Nakł. Warsz. Agencji Wydawn., 1921 – 400 s.; Targi Wschodnie, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (Lwów) Kontrakt Spółki. – Lwów : Nakł. Spółki «Targi Wschodnie», 1921. – 41 s.; Przewodnik po drugich «Targach Wschodnich» we Lwowie od 5. IX. do 15. IX. 1922 : Spis wystawców. – Warszawa, 1922. – 288 s.; Targi Wschodnie (6; 1926, 5–15 września; Lwów) : Przewodnik ze spisem wystawców. – [Lwów] : Plakat, 1926. – 208 s.; Izba Przemysłowo-Handlowa. Plenarne zebranie (Nadzwyczajne). (3; 1933, 5 lipca; Lwów) Protokół. – Lwów: Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, 1933.–22 s.; Targi Wschodnie: Rozwój i perspektywy. – [Lwów] : Nakł. Targów Wschodnich, [б. p.]. – 67 s.; Międzynarodowe Targi Wschodnie (9 : 7–19. IX, 1929 : IX. Międzynarodowe Targi Wschodnie : oficjalny przewodnik ze spisem wystawców, Lwów, 7–19. IX, 1929 – IX-e foireorientaleinternationale

: guide officiel avec liste des exposants – IX. Internationale Ostmesse: offizieller Führer mit Aussteller verzeichnis –9 th international eastern fair : official guide and list of exhibitors. –Lwów : Nakładem Targów Wschodnich we Lwowie, 1929. – 160 s. ; Jubileuszowe Międzynarodowe Targi Wschodnie (10; 1930, 2 –16. 09; Lwów) : Oficjalny przewodnik i spis wystawców. – Lwów, 1930. – 60 s. ; Międzynarodowe Targi Wschodnie (16; 1936, 5. 09 –15. 09; Lwów) Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie. – Lwów, 1936. – 428 s. ; Międzynarodowe Targi Wschodnie (17; 1937, 4. IX. –16. IX.; Lwów) : Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa. – Lwów, 1937. – 463 s. ; Międzynarodowe Targi Wschodnie (19; 1939, 2. 09 – 12. 09; Lwów) Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie. – Lwów, 1939. – 368 s.

⁴ Історія Львова Т. 3. Вказ.праця. – С. 50.

⁵ Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918-1939 / Grzegorz Mazur. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2007. – S. 49.

⁶ Chajes W. Semper Fidelis : Pamiętnik polaka wyznania mojżeszowego z lat 1926 -1939 / W. Chajes. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 1997. – S. 79.

⁷ Gieryński J. Lwów nie znany / J. Gieryński. – Lwów : Nakł. Księg. Krawczyńskiego, 1938. – S. 111.

⁸ Jubileuszowe Międzynarodowe Targi Wschodnie (10; 1930, 2 –16. 09; Lwów) : Oficjalny przewodnik i spis wystawców. – Lwów, 1930. – S.8.

⁹ Gazeta Poranna. – 1921. – 15 czerwca.

¹⁰ ЦДІА України, м. Львів, ф. 203, оп. 3, спр. 1882, арк. 1.

¹¹ Izba Przemysłowo-Handlowa. Plenarne zebranie (Nadzwyczajne). (3; 1933, 5 lipca; Lwów) Protokół. – Lwów: Nakł. Izby Przemysłowo-Handlowej, 1933. – S. 19.

¹² Targi Wschodnie, Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (Lwów) Kontrakt Spółki. – Lwów : Nakł. Spółki «Targi Wschodnie», 1921 – S. 5, 6, 8, 10 ,12, 17-22.

¹³ Ibid. – S. 7, 10, 12, 15, 17, 20.

¹⁴ Ibid. – S. 5, 9 □ 12, 15, 17.

¹⁵ Ibid. – S. 11, 13.

¹⁶ Targi Wschodnie (6; 1926, 5 –15 września; Lwów) : Przewodnik ze spisem wystawców. – [Lwów] : Plakat, 1926. – S. 3.

¹⁷ ЦДІА України, м. Львів, ф. 702, оп. 1, спр. 6, арк. 28.

¹⁸ Там само, арк. 28.

¹⁹ Prasowa Agencja Informacyjna «Wschod» Targi Wschodnie, 1935: Jak pracują i co tworzą naziemiach południowo-wschodnich : Lwów, Stanisławów, Tarnopol. – Lwów: Miejska Komunalna Kasa Oszczędności, 1935. – S. 22.

²⁰ Gazeta handlowa – 1927. – 3 lipca.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Prasowa Agencja Informacyjna «Wschod» Targi Wschodnie, 1934: Jak pracują i co tworzą naziemiach południowo-wschodnich : Lwów, Stanisławów, Tarnopol. – Lwów: Miejska Komunalna Kasa Oszczędności, 1934. – S. 4.

²⁴ Prasowa Agencja Informacyjna «Wschod» Targi Wschodnie, 1935: Jak pracują i co tworzą naziemiach południowo-wschodnich : Lwów, Stanisławów, Tarnopol. – Lwów: Miejska Komunalna Kasa Oszczędności, 1935. – S. 14.

²⁵ Ibid. – S. 22.

²⁶ Ibid. – S. 22.

²⁷ Chajes W. Semper Fidelis : Pamiętnik polaka wyznania mojżeszowego z lat 1926 -1939 / W. Chajes. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 1997. – S. 111.

²⁸ Ibid. – S. 143.

²⁹ Przewodnik po drugich «Targach Wschodnich» we Lwowie od 5. IX. do 15. IX. 1922 : Spis wystawców. –Warszawa, 1922. – S. 38.

³⁰ Targi Wschodnie: Rozwój i perspektywy. – [Lwów] : Nakł. Targów Wschodnich, [б. p.]. – S. 50.

³¹ Ibid. – S. 50.

³² Przewodnik po drugich «Targach Wschodnich» we Lwowie od 5. IX. do 15. IX. 1922 : Spis wystawców. –Warszawa, 1922. – S. 19 □ 70.

³³ Ibid. – S. 33.

³⁴ Targi Wschodnie (6; 1926, 5 –15 września; Lwów) : Przewodnik ze spisem wystawców. – [Lwów] : Plakat, 1926. – S. 45.

³⁵ Ibid. – S. 40.

³⁶ Ibid. – S. 13.

³⁷ Ibid. – S. 197.

³⁸ Ibid. – S. 195.

³⁹ Tygodnik handlowy – 1926. – 3 września.

⁴⁰ Купецькі вісти. –1926. –1 жовтня.

⁴¹ Międzynarodowe Targi Wschodnie (9 : 7 –19. IX, 1929 : IX. Międzynarodowe Targi Wschodnie : oficjalny przewodnik ze spisem wystawców, Lwów, 7–19. IX, 1929 – IX-e foireorientaleinternationale : guide officiel avec liste des exposants – IX. Internationale Ostmesse: offizieller Führer mit Aussteller verzeichnis –9 th international eastern fair : official guide and list of exhibitors. –Lwów : Nakładem Targów Wschodnich we Lwowie, 1929. – S. 54, 56 – 58.

⁴² Ibid. – S. 8.

⁴³ Filar T. Українське галицькіє сфери господарче в другієй Рзeczypospolitej / Tadeusz Filar. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2011. – S.238.

⁴⁴ Мірчук П. Нарис історії ОУН: 1920-1930 роки / Петро Мірчук. –Київ: Українська видавнича спілка, 2007. – С.117.

⁴⁵ Книш З. Справа Східних торгів у Львові / Зиновій Книш. – Торонто : Срібна сурма, 1965. – С.11.

⁴⁶ Там само. – С.13.

⁴⁷ Мірчук П. Вказ.праця.– С. 117.

⁴⁸ Ілюстрований господарський календар на 1930 рік – видавництво: Русалка – Львів, 1929. – С.52.

⁴⁹ Jubileuszowe Międzynarodowe Targi Wschodnie (10; 1930, 2 –16. 09; Lwów) : Oficjalny przewodnik i spis wystawców. – Lwów, 1930. – S. 22, 42.

⁵⁰ Chajes W. Semper Fidelis : Pamiętnik polaka wyznania mojżeszowego z lat 1926 -1939 / W. Chajes. –Kraków : Księgarnia Akademicka, 1997. – S. 118.

⁵¹Prasowa Agencja Informacyjna «Wschod» Targi Wschodnie, 1935: Jak pracują i co tworzą na ziemiach południowo-wschodnich : Lwów, Stanisławów, Tarnopol. – Lwów: Miejska Komunalna Kasa Oszczędności, 1935. – S. 23.

⁵² Торговля і Промисл – 1936. –Ч. 18.

⁵³ Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie. – Lwów, 1936. – S. 82, 85, 95, 131,132, 141, 146.

⁵⁴Торговля і Промисл –1936. – Ч. 18.

⁵⁵ Międzynarodowe Targi Wschodnie (17; 1937, 4. IX. –16. IX.; Lwów) : Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa. – Lwów, 1937. – S. 56 □ 302.

⁵⁶Międzynarodowe Targi Wschodnie (19; 1939, 2. 09 –12. 09; Lwów) Oficjalny przewodnik i spis wystawców / Izba Przemysłowo-Handlowa we Lwowie . – Lwów, 1939. – S.71.

⁵⁷ ЦДА України, м. Львів, ф. 702, оп. 1, спр. 6, арк. 52.

⁵⁸ Там само, арк. 81.

⁵⁹ Там само, арк. 24 □ 27.

⁶⁰ Wiadomosci Gospodarcze Izby Przemyslowo-Handlowej we Lwowie – 1934. – 18 września. – S.343.

⁶¹ Ibid. – S. 247.

Andriy Bezsmertnyi

**The international «Eastern fair» in Poland
1920-th-1930-th years**

The article devoted a history of create, and activity Eastern fair in in Poland. What was conducted by polish goverment in Lviv during inter war period, and merchants from Lviv, who take a part in «Eastern fair» – mostly poles and jews. Elucidate a estimation of «Eastern fair», foreign, polish, and ukrainian press, and position of polish officials. Their influence is on financial position of the merchants.

Key words: Poland, «Eastern fair», inter war period, Lviv, merchants of Lviv, Chamber of Commerce and industry.

Надійшла до редколегії 01.10.2014 р.